

KINH TẾ - XÃ HỘI**CHIẾN TRANH THƯƠNG MẠI MỸ - TRUNG:
TÁC ĐỘNG VÀ HÀM Ý CHÍNH SÁCH
CHO VIỆT NAM**

Nguyễn Ngọc Mạnh*

Tóm tắt: Hai nền kinh tế hàng đầu thế giới đang mắc kẹt trong cuộc chiến thương mại kéo dài suốt 16 tháng vừa qua, gây thiệt hại tới hàng tỷ USD cho nền kinh tế thế giới và khiến thị trường tài chính toàn cầu chao đảo. Chính quyền của Tổng thống Mỹ Donald Trump đã áp thuế lên hàng nhập khẩu Trung Quốc, nhằm gây áp lực buộc nước này chấm dứt một số chính sách được cho là không công bằng trong quan hệ thương mại Mỹ - Trung và gây tổn hại tới những công ty Mỹ đang cạnh tranh với Trung Quốc. Ngay lập tức, Trung Quốc cũng đã có những biện pháp đáp trả mạnh mẽ bằng việc đánh thuế lên hàng xuất khẩu của Mỹ sang thị trường Trung Quốc. Cuộc chiến thương mại kéo dài giữa Tổng thống Donald Trump và Trung Quốc lại leo thang một lần nữa vào ngày 1/9, khi Chính quyền Trump dự kiến áp đặt mức thuế 10% đối với 300 tỷ USD hàng hóa nhập khẩu từ Trung Quốc. Trước đó, mức thuế 25% đã được áp cho một số hàng hóa trị giá 250 tỷ USD khác. Nhiều đồng thái mới sẽ còn tiếp diễn khi hai quốc gia vẫn kiên trì cuộc chơi ăn miếng trả miếng với nhau.

Từ khóa: Mỹ, Trung Quốc, chiến tranh thương mại, tác động, Việt Nam.

Hiện nay, Mỹ và Trung Quốc là hai đối tác thương mại quan trọng nhất của Việt Nam, ước tính hai nước này chiếm khoảng 36,5% giá trị xuất khẩu của Việt Nam trong năm 2018, và đã góp phần thúc đẩy chuyển đổi nền kinh tế Việt Nam. Do đó, ở vị thế là một quốc gia có quan hệ thương mại sâu rộng với cả Mỹ và Trung Quốc, chắc chắn chiến tranh thương mại Mỹ - Trung gia tăng sẽ có những tác động trực tiếp và gián tiếp đến kinh tế Việt Nam, theo cả hai hướng tích cực và tiêu cực.

1. Về thương mại

Tác động tích cực: Xung đột thương mại Mỹ - Trung leo thang sẽ để ngỏ cho Việt Nam cơ hội gia tăng xuất khẩu vào thị trường Mỹ. Trên thực tế, Chính quyền Trump tăng thuế nhập khẩu đã làm giảm lượng hàng hóa máy móc, thiết bị điện tử, công nghệ cao nhập khẩu từ Trung Quốc, nhưng nhu cầu tiêu thụ của người Mỹ vẫn nhiều. Về lý thuyết, Việt Nam và các nước trong khu vực châu Á sẽ có cơ hội thay thế Trung Quốc bù đắp vào chuỗi cung ứng hàng hóa cho Mỹ.

Các doanh nghiệp Mỹ và Trung Quốc đều có thể lựa chọn chuyển hướng đầu tư, sang các nước trung gian như Việt Nam, rồi xuất khẩu hàng hóa từ các nước này để tránh không phải chịu mức áp thuế cao của Mỹ. Tuy nhiên, tác động tích cực sẽ không nhiều.

Trong ngắn hạn, tác động tích cực nhất là việc hàng xuất khẩu của Việt Nam sang Hoa Kỳ, sẽ có xu hướng gia tăng. Đặc biệt là những loại hàng hóa mà có thể thay thế hàng hóa Trung Quốc phải chịu thuế cao khi vào thị trường Mỹ, chẳng hạn như hàng tiêu dùng (hàng may mặc, giày dép, thủy sản, nông sản, đồ gỗ, điện tử, điện thoại và linh kiện,...). Trong 5 tháng đầu năm 2019, kim ngạch xuất khẩu của Việt Nam sang Hoa Kỳ đạt 22,6 tỷ USD, tăng 28% so với cùng kỳ năm trước¹.

Tuy nhiên, trong tổng giá trị 66 tỷ USD hàng tiêu dùng, may mặc, giày dép, đồ dùng thể thao, đồ chơi trẻ em, đồ nội thất, thực phẩm và 25 tỷ USD điện tử, điện thoại và linh kiện mà Trung Quốc xuất khẩu vào Mỹ, Việt Nam chỉ có thể bù đắp được khoảng 20-25%, tương đương 18-23 tỷ USD², vì không chỉ có Việt Nam được hưởng lợi, mà còn nhiều nước khác như Ấn Độ, Bangladesh, Campuchia... cũng được hưởng lợi từ tình trạng này.

Khi căng thẳng thương mại leo thang, đồng nhân dân tệ mất giá, các doanh nghiệp may mặc sẽ nhập khẩu được vải và các nguyên phụ liệu dệt may, da giày ở mức giá rẻ hơn. Do đó,

những doanh nghiệp này cũng sẽ lấy thêm được thị phần của Trung Quốc tại thị trường Mỹ nhờ mức giá cạnh tranh hơn. Xuất khẩu gia tăng cộng với đồng USD tăng giá sẽ tác động tích cực kép đến nhóm ngành dệt may.

Các mặt hàng tư liệu sản xuất, hàng công nghiệp, sắt thép các loại cũng chịu ảnh hưởng lớn bởi thuế suất 25%. Tuy nhiên, lượng xuất khẩu những hàng hóa này của Việt Nam sang Mỹ chiếm tỷ trọng rất nhỏ (chỉ khoảng 0,5-1,5% tổng nhập khẩu những mặt hàng này của Mỹ). Do đó, việc áp thuế mới sẽ ảnh hưởng không nhiều tới hoạt động xuất khẩu những mặt hàng này của Việt Nam sang Mỹ.

Tác động tiêu cực

Thứ nhất, căng thẳng thương mại Mỹ Trung leo thang sẽ khiến thương mại và tăng trưởng kinh tế toàn cầu sụt giảm. Trong bối cảnh Việt Nam hiện đang là một trong những nền kinh tế có độ mở thương mại hàng đầu khu vực, với tổng kim ngạch xuất nhập khẩu hàng hóa năm 2018 đạt 482,2 tỷ USD³, tương đương 200% GDP. Do đó, tổng cầu thế giới giảm xuống sẽ tác động tiêu cực tới hoạt động xuất khẩu của Việt Nam.

Thứ hai, với các mức thuế suất như tuyên bố của Mỹ và Trung Quốc, giá các nguyên liệu sản xuất tại Mỹ và Trung Quốc cũng sẽ tăng lên, từ đó dẫn tới chi phí sản xuất tăng, khiến giá hàng hóa xuất khẩu từ Mỹ và Trung Quốc sang Việt Nam có thể sẽ tăng, do chi phí của doanh nghiệp tăng lên.

Thứ ba, do vị trí địa lý gần gũi, nên hàng hóa dư thừa của Trung Quốc không xuất khẩu được vào Mỹ sẽ chuyển hướng sang các thị trường khác, trong đó có Việt Nam. Với lợi thế cạnh tranh về giá, các sản phẩm từ Trung Quốc có thể tiếp tục gây sức ép khá lớn đến thị trường hàng hoá trong nước, như sắt thép, mía đường, trứng... Ngoài ra, cuộc chiến thương mại do Mỹ phát động với mục tiêu đánh vào ngành sản xuất công nghiệp của Trung Quốc. Hiện tại, thâm hụt thương mại của Việt Nam với Trung Quốc lại chủ yếu là các sản phẩm công nghiệp. Như vậy, nếu cuộc chiến thương mại leo thang, nhiều khả năng Trung Quốc đẩy mạnh xuất khẩu hàng công nghiệp sang Việt Nam.

Một ảnh hưởng nữa là, khi Trung Quốc không xuất khẩu được hàng hóa sang Mỹ, sẽ phải thúc đẩy tiêu dùng nội địa, khiến nhu cầu nhập khẩu hàng hóa vào Trung Quốc sẽ giảm. Điều này tác động tiêu cực đến hoạt động xuất khẩu của Việt Nam sang Trung Quốc. Những điều chỉnh trên sẽ khiến nhập siêu của Việt Nam từ Trung Quốc tăng lên.

Thứ tư, căng thẳng thương mại Mỹ - Trung sẽ làm giảm xuất khẩu sang Mỹ. Điều này khiến các doanh nghiệp Trung Quốc thu hẹp sản xuất. Nguồn cung cấp nguyên liệu cho sản xuất của Trung Quốc sẽ giảm xuống, chủ yếu đáp ứng cho nhu cầu trong nước. Trung Quốc hiện đang nắm thị phần lớn về cung cấp nguyên phụ liệu cho các doanh nghiệp Việt Nam, do đó các doanh nghiệp

Việt Nam có thể sẽ gặp khó khăn trong việc tìm kiếm nguồn cung nguyên liệu đầu vào trong ngắn hạn.

Hàm ý chính sách đối với thương mại

Như vậy, có thể thấy một số ngành hàng cụ thể nêu trên của Việt Nam có thể được hưởng lợi. Cơ hội có, nhưng thực sự doanh nghiệp Việt Nam có được hưởng lợi lớn từ cuộc chiến này hay không thì vẫn còn nhiều vấn đề cần phải giải quyết.

Thứ nhất, năng lực xuất khẩu của doanh nghiệp Việt Nam hiện nay còn hạn chế, nên không phải cứ xuất hiện "khoảng trống thương mại lớn" là có thể lấp đầy được. Việc tăng tổng lượng hàng hóa xuất khẩu, về lâu dài phụ thuộc rất lớn vào năng lực sản xuất của doanh nghiệp và chất lượng hàng hóa, liệu các doanh nghiệp Việt Nam có đáp ứng được điều kiện của nước nhập khẩu hay không?

Với thực lực xuất khẩu của doanh nghiệp trong nước hiện nay, việc tận dụng "khoảng trống thương mại" từ cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung là không dễ dàng. Vấn đề đặt ra là các doanh nghiệp Việt Nam phải chủ động tận dụng những lợi thế để khai thác, tranh thủ cơ hội để vươn lên, chiếm lĩnh thị phần; mặt khác, cũng cần tập trung vào cải cách cơ cấu và nâng cao năng lực để có thể cạnh tranh với các doanh nghiệp nước khác, đáp ứng được nhu cầu và tăng khả năng xuất khẩu vào Mỹ.

Thứ hai, là những rủi ro hoạt động xuất khẩu hàng Trung Quốc từ Việt Nam

hoặc những vấn đề về hàng chuyển tải (transshipment), đặc biệt trong lĩnh vực xuất khẩu hàng dệt may, da giày, sắt thép. Những loại hàng hóa này của Trung Quốc được đưa sang Việt Nam rồi gắn mác "made in Việt Nam" xuất qua Mỹ để tránh mức thuế cao. Thực tế, đã có trường hợp bị phát hiện hàng giả hoặc hàng giày dép ở khu vực biên giới, đóng mác "made in Việt Nam" rồi xuất ra nước ngoài. Nếu cơ quan thương mại Mỹ phát hiện ra những hoạt động này, thì các doanh nghiệp Việt Nam chắc chắn sẽ bị trừng phạt và không chỉ trừng phạt đối với doanh nghiệp mà còn bao gồm cả nhóm sản phẩm đó. Điều này sẽ ảnh hưởng đến uy tín quốc tế của Việt Nam và dễ đưa Việt Nam vào tầm ngắm trừng phạt thương mại của Mỹ. Do đó, Chính phủ Việt Nam cần phải tăng cường các hoạt động quản lý nhà nước cả trên lĩnh vực hải quan và quản lý thị trường nội địa, để bảo vệ hàng Việt Nam.

Về lâu dài, nếu không có hàng rào phòng vệ thương mại và quản lý thị trường, sẽ làm ảnh hưởng đến những doanh nghiệp xuất khẩu làm ăn chân chính. Bên cạnh đó, các doanh nghiệp Việt Nam cũng cần được Chính phủ hỗ trợ thông tin về các chính sách, giải pháp ứng phó một cách đầy đủ, nhanh chóng, để giúp các doanh nghiệp nắm bắt kịp thời, tránh nguy cơ thiệt hại từ cuộc chiến thương mại này.

Thứ ba, hiện nay, Việt Nam nằm trong Top 5 nền kinh tế có thặng dư thương mại lớn với Mỹ. Mặc dù mức

thặng dư không cao như Trung Quốc, Liên minh châu Âu (EU), Mexico hay Nhật Bản, nhưng nếu Việt Nam tiếp tục gia tăng xuất khẩu sang Mỹ, tình trạng này sẽ làm tăng thặng dư thương mại, và rất có thể Việt Nam sẽ bị liệt vào danh sách những nước cần phải chú ý của cơ quan đàm phán thương mại Mỹ. Chính vì vậy, Chính phủ Việt Nam cũng cần phải có những giải pháp rõ ràng nhằm cắt giảm thâm hụt thương mại với Mỹ, chẳng hạn như tăng cường mua sắm chính phủ từ Mỹ, hay nhập khẩu những sản phẩm công nghệ cao từ Mỹ.

Như vậy, có thể thấy trong những năm tới, thương mại của Việt Nam có thể sẽ bị ảnh hưởng đáng kể (chủ yếu do nhân tố tổng cầu sụt giảm). Tuy nhiên, nếu cuộc chiến thương mại tiếp tục leo thang và Việt Nam có thể nắm bắt được các cơ hội nêu trên, cùng với việc tận dụng tốt các FTA đã ký kết, thì sẽ giảm thiểu đáng kể tác động tiêu cực này.

2. Về đầu tư trực tiếp nước ngoài

Trong xu hướng dịch chuyển dòng vốn đầu tư để né tránh chiến tranh thương mại Mỹ - Trung, Việt Nam được đánh giá là một trong những điểm đến của vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài, nhờ triển vọng tăng trưởng kinh tế cao, môi trường kinh doanh đang cải thiện, chi phí đầu tư tương đối thấp... Do đó, trong ngắn hạn, dòng vốn FDI có thể sẽ có xu hướng gia tăng mạnh mẽ. Thực tế, tổng vốn đăng ký cấp mới, tăng thêm và góp vốn mua cổ phần của nhà đầu tư

nước ngoài trong 5 tháng đầu năm 2019 đạt 16,74 tỷ USD⁴, lập kỷ lục trong 4 năm qua. Tuy nhiên, tác động đối với dòng vốn đầu tư tuy có gia tăng, nhưng chỉ là sự tiếp nối xu thế đã được nhìn nhận từ đầu năm 2018.

Đối với FDI của Mỹ vào Việt Nam, việc Tổng thống Trump thực thi chính sách khuyến khích các tập đoàn Mỹ rút về đầu tư trong nước, có thể sẽ khiến dòng vốn đầu tư của các doanh nghiệp Mỹ vào Việt Nam có xu hướng tăng chậm lại. Hiện nay, Mỹ là nhà đầu tư lớn thứ 11 tại Việt Nam với tổng vốn đăng ký là 9,33 tỷ USD và vốn thực hiện khoảng 7,5 tỷ USD, chiếm phần nhỏ khoảng 4,5% trong tổng số 180 tỷ USD vốn thực hiện của tất cả các nước đầu tư vào Việt Nam⁵. Do đó, sẽ không có những biến động lớn về đầu tư của Mỹ vào Việt Nam. Tuy nhiên, cũng có những tác động tích cực, khi một số doanh nghiệp Mỹ đang đầu tư tại Trung Quốc, như Procon Pacific, Brooks, thậm chí cả Apple,... có xu hướng chuyển dịch sản xuất sang các nước ASEAN, đây sẽ là cơ hội thu hút FDI cho Việt Nam.

Đối với FDI của Trung Quốc, rất có thể dòng FDI của Trung Quốc vào Việt Nam sẽ tăng nhanh trước áp lực của cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung. Hiện tượng này là do xu hướng chuyển dịch đầu tư từ Trung Quốc sang ASEAN, trong đó Việt Nam được đánh giá là ứng viên có lợi thế nhất, để tránh bị ảnh hưởng thuế và giảm chi phí kinh doanh.

Theo kết quả khảo sát công bố mới đây của AmCham Trung Quốc và AmCham Thượng Hải, khoảng một phần ba trong số hơn 430 công ty tại Trung Quốc đang cân nhắc hoặc đã chuyển sản xuất ra nước ngoài do căng thẳng Mỹ - Trung. Trong đó, Đông Nam Á là điểm đến hàng đầu⁶.

Thực tế, một số doanh nghiệp Trung Quốc đã và đang chuyển hoạt động sản xuất sang Việt Nam, như trường hợp Công ty Sintai Furniture chuyên sản xuất bàn ghế nội thất của Trung Quốc đang chuyển 20% hoạt động sản xuất sang Việt Nam để tránh thuế của Mỹ.

Theo số liệu của Tổng cục Thống kê cho thấy, 4 tháng đầu năm 2019, Trung Quốc là nhà đầu tư lớn nhất vào Việt Nam, với 187 dự án, tổng vốn đăng ký cấp mới 1,31 tỷ USD và vốn đăng ký điều chỉnh thêm 116 triệu USD. Hồng Kông có 97 dự án với tổng vốn đăng ký cấp mới 693 triệu USD và vốn đăng ký tăng thêm 47,7 triệu USD⁷.

Xu hướng này đặc biệt rõ ràng trong lĩnh vực công nghiệp chế tạo - ngành mà chi phí ở Việt Nam rẻ hơn rõ rệt so với ở Trung Quốc. Vì vậy, đây sẽ là những cơ hội cho Việt Nam trong việc thu hút FDI từ Trung Quốc.

Hàm ý chính sách đối với FDI

Như vậy, có thể thấy cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung đã khiến các công ty của nhiều nước như Mỹ, Nhật Bản, Hàn Quốc,... và cả Trung Quốc, đang có xu hướng dịch chuyển sản xuất sang Việt Nam, chủ yếu để khắc phục

những tác động từ cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung và đa dạng hóa đầu tư. Đây sẽ là cơ hội lớn cho Việt Nam.

Tuy nhiên, phụ thuộc quá nhiều vào đầu tư nước ngoài cũng làm cho Việt Nam dễ bị tổn thương trước sự thay đổi của xu hướng thương mại toàn cầu. Vì vậy, Việt Nam cần phải có chiến lược về thu hút FDI để có thể tận dụng được cơ hội này và tránh trở thành bãi rác công nghệ thế giới. Do đó, Việt Nam cần phải lưu ý một số vấn đề sau:

Thứ nhất, mặc dù Việt Nam được xem là thị trường thay thế phù hợp và cạnh tranh nhất để tiến hành các hoạt động dịch chuyển FDI khỏi thị trường Trung Quốc, nhưng ngoài thị trường Việt Nam, vẫn còn nhiều thị trường thay thế khác. Do đó, các nhà đầu tư rời Trung Quốc chưa chắc đã dịch chuyển sản xuất đến Việt Nam. Hơn nữa năng lực hấp thụ của Việt Nam cũng có hạn, không thể hấp thụ hết dòng vốn chạy khỏi Trung Quốc.

Vì vậy, *Việt Nam nên coi đây như một cơ hội tư duy lại định hướng phát triển gắn với đầu tư FDI, qua đó thu hút những nhà đầu tư phù hợp nhất*. Vốn FDI dịch chuyển sang Việt Nam là tín hiệu tốt và cũng là cơ hội để cơ quan quản lý chọn lọc dự án đầu tư, hướng đến các dự án có hàm lượng công nghệ, giá trị gia tăng cao, không ô nhiễm môi trường... Đây cũng là cơ hội để doanh nghiệp Việt Nam tham gia mạnh mẽ hơn vào chuỗi giá trị khu vực và toàn cầu.

Thứ hai, với tiềm năng phát triển của Việt Nam, trong những năm tới, dòng vốn FDI có thể sẽ còn tiếp tục gia tăng. Tuy nhiên, nếu dựa vào đầu tư nước ngoài để phát triển nền kinh tế thì sẽ khiến Việt Nam có thể phải đối mặt với một số rủi ro nhất định. Việt Nam cần phải hết sức cảnh giác với các vấn đề như tài nguyên, môi trường và đời sống của người dân.

Trước hết là sự ô nhiễm. Giống như Trung Quốc trước đó, Việt Nam đã phát triển một loạt ngành công nghiệp như dệt may, giày dép, nhiệt điện, gang thép, khai thác mỏ... những ngành này vốn dĩ không hề thân thiện với môi trường. Năm 2016, nhà máy gang thép Hưng Nghiệp Formosa Hà Tĩnh đã nhận trách nhiệm về việc gây thiệt hại trên diện rộng đối với sinh vật biển do xả các chất thải công nghiệp ra các vùng biển thuộc 4 tỉnh miền Trung Việt Nam. Vụ Formosa đã đẩy lên lo ngại về tác động tiêu cực của các dự án nhận FDI của Trung Quốc đối với môi trường.

Ngoài ra, nhiều doanh nghiệp vẫn còn sử dụng các loại công nghệ lỗi thời, và *Việt Nam có thể phải đối mặt với nguy cơ trở thành "bãi rác công nghệ" của Trung Quốc nếu các dự án không được lựa chọn cẩn thận và khôn ngoan*. Các loại máy móc và thiết bị nhập khẩu thông thường có thể được sản xuất trong nước, tuy nhiên việc nhập khẩu hàng hóa giá rẻ sẽ khiến một số ngành công nghiệp trong nước khó tồn tại. Các dự án FDI sử dụng công nghệ của Trung Quốc thường có

giá đắt hơn nhiều lần so với những dự án trong tự sử dụng công nghệ Nhật Bản hoặc châu Âu. Khoảng cách này dẫn đến đánh giá sai lệch về hiệu quả của dự án.

Thứ ba, một rủi ro nữa là việc chuyển giá (*thủ thuật khiến công ty con gây thất thoát thuế ở nước ngoài để làm lợi cho công ty mẹ*). Các doanh nghiệp nước ngoài phóng đại giá trị các khoản đầu tư của họ, điều này có thể làm thất thoát thuế, giảm lợi nhuận và cạnh tranh không lành mạnh. Khó có thể định giá chính xác công nghệ và thiết bị hiện đại được sử dụng bởi một công ty nước ngoài. Họ thường có xu hướng thổi giá, để làm tăng lượng vốn đầu tư vào liên doanh.

Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam cùng Cơ quan Phát triển Quốc tế Mỹ đã thực hiện một cuộc khảo sát vào năm 2014, và thu được kết quả cho thấy có đến 20% doanh nghiệp nước ngoài thừa nhận có hành động chuyển giá⁸. Nhiều trường hợp trong số đó không thể đưa ra tòa án được, bởi vì khung pháp lý của Việt Nam còn nhiều kẽ hở và những chiêu bài lách luật tinh vi của các doanh nghiệp nước ngoài.

Vì vậy, Việt Nam cần cải cách để tránh được những cạm bẫy kể trên. Những quy định và thủ tục của Việt Nam cần được cải thiện và sửa đổi. Đối với những doanh nghiệp làm trái với quy định của pháp luật, thì Việt Nam cũng cần có những biện pháp xử phạt thích hợp, chẳng hạn như tăng thuế hoặc rút ngắn thời hạn áp dụng mức giá ưu đãi. Việt Nam cần xây dựng luật chống

chuyển giá, đồng thời thu hẹp khoảng cách ưu đãi thuế giữa các doanh nghiệp trong nước và nước ngoài để có một sân chơi công bằng.

3. Đối với chính sách tiền tệ

Cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung, về cơ bản tác động chủ yếu đến chính sách tiền tệ của Việt Nam, trên hai khía cạnh chính là mặt bằng giá cả thế giới và thị trường tài chính. Căng thẳng thương mại không chỉ ảnh hưởng trực tiếp đến các mặt hàng bị áp thuế, mà còn tác động đến giá cả hàng hóa thế giới nói chung và giá nguyên liệu đầu vào nói riêng, do chi phí gia tăng.

Đồng thời, sự biến động từ các thị trường tài chính, đặc biệt là thị trường chứng khoán Mỹ, phản ánh tâm lý lo ngại của các nhà đầu tư, trước sự căng thẳng thương mại Mỹ - Trung gia tăng, đã tạo hiệu ứng dây chuyền trên phạm vi toàn cầu và ít nhiều tác động tới các nhà đầu tư nước ngoài tại Việt Nam. Những biến động về giá cả và thị trường tài chính sẽ tác động đến tỷ giá hối đoái và lãi suất cả trong ngắn hạn và dài hạn.

Về tỷ giá: Căng thẳng thương mại Mỹ - Trung có thể dẫn tới những biến động lớn trên thị trường ngoại hối quốc tế. Theo đó, giá trị đồng đôla Mỹ (USD) có xu hướng tăng lên, trong khi giá trị đồng Nhân dân tệ (CNY) có xu hướng giảm xuống. Mặc dù thị trường ngoại hối Việt Nam về cơ bản là ổn định (do thanh khoản trên thị trường tương đối dồi dào, dự trữ ngoại hối tiếp tục tăng...),

tuy nhiên, những biến động mạnh trên thị trường ngoại hối quốc tế vẫn có những tác động nhất định tới tỷ giá USD/VND. Nguyên nhân chủ yếu là do: (i) đồng USD có xu hướng mạnh lên trên thị trường thế giới, (ii) những lo ngại về cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung leo thang đã tác động đến tâm lý và hoạt động của các doanh nghiệp, nhà đầu tư và người dân.

Trên thực tế, kể từ tháng 7/2018, khi có dấu hiệu bùng nổ chiến tranh thương mại Mỹ - Trung, tỷ giá USD/VND đã có những biến động mạnh, vượt qua mức 23.000 VND/USD, sau đó dịu lại nhờ sự can thiệp linh hoạt của Ngân hàng Nhà nước. Tuy nhiên, tỷ giá USD/VND vẫn có xu hướng tăng giá nhẹ so với USD.

Về trung và dài hạn, tỷ giá USD/VND sẽ tùy thuộc chủ yếu vào các yếu tố vĩ mô như tăng trưởng GDP, trạng thái cán cân thanh toán tổng thể, cán cân thương mại, thu hút FDI,... và sự quản lý sát sao, cũng như động thái phù hợp của Ngân hàng Nhà nước. Tuy nhiên, do cơ chế quản lý tỷ giá trung tâm của Việt Nam được dựa trên một rổ tiền tệ (gồm 8 loại tiền chủ chốt như USD, EUR, JPY, CNY...) trong khi kim ngạch thương mại giữa Việt Nam và Trung Quốc chiếm khoảng 23% tổng kim ngạch xuất nhập khẩu năm 2018, nên trong trường hợp đồng CNY bị mất giá, thì VND cũng chịu áp lực giảm giá không nhỏ. Có một điểm thuận lợi là khả năng Trung Quốc phá giá mạnh đồng CNY là không cao, vì Trung Quốc

lo ngại sẽ xảy ra tình trạng rút vốn mạnh mẽ (capital flight) ra khỏi Trung Quốc như đã từng xảy ra hồi năm 2015.

Về lãi suất, căng thẳng thương mại Mỹ - Trung tuy không trực tiếp tác động lên lãi suất tại Việt Nam nhưng có thể tác động gián tiếp thông qua biến động tỷ giá và áp lực lạm phát. Tỷ giá USD/VND dự báo chịu áp lực hơn và đặc biệt áp lực lạm phát tăng lên trong ngắn hạn có thể khiến mặt bằng lãi suất tăng nhẹ. Tuy nhiên, nếu chiến tranh thương mại căng thẳng hơn và Fed chuyển hướng hạ lãi suất, khi đó mặt bằng lãi suất USD giảm, góp phần giảm áp lực chênh lệch lãi suất giữa USD và VND tại Việt Nam.

Hàm ý đối với chính sách tiền tệ

Trong bối cảnh chiến tranh thương mại Mỹ - Trung tiếp tục leo thang, việc đồng USD lên giá và đồng CNY tiếp tục giảm giá, thì tỷ giá VND sẽ phải chịu một sức ép lớn, bởi Mỹ và Trung Quốc là hai đối tác thương mại đặc biệt quan trọng với Việt Nam, khi *Mỹ là thị trường xuất khẩu lớn nhất của Việt Nam* với khoảng 1/5 tổng kim ngạch xuất khẩu, *Việt Nam nhập khẩu nhiều nhất từ Trung Quốc* với khoảng 1/4 tổng kim ngạch nhập khẩu.

Việc CNY mất giá cũng làm đầu vào nhập khẩu từ Trung Quốc rẻ hơn, khiến hàng Việt Nam có thể cạnh tranh hơn so với hàng Trung Quốc ở thị trường thứ ba. Tuy nhiên, nhìn vào cơ cấu các ngành hàng xuất khẩu của Việt Nam, không phải nhóm ngành nào cũng nhập khẩu nguyên phụ liệu từ Trung Quốc.

Hơn nữa cũng không phải đơn hàng nhập khẩu nào cũng được định giá bằng CNY. Chưa kể, cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung leo thang đang khiến Mỹ kiểm soát chặt chẽ nguồn gốc xuất xứ nguyên phụ liệu từ Trung Quốc. Bởi vậy, việc CNY giảm giá không mang lại nhiều lợi ích.

Khi đồng CNY mất giá mạnh, cán cân thương mại của Việt Nam sẽ bị ảnh hưởng nặng nề do hàng hóa Trung Quốc giá rẻ ồ ạt chảy vào thị trường nội địa. Số liệu của Tổng cục Thống kê cũng cho thấy điều này khi thâm hụt cán cân thương mại với Trung Quốc tiếp tục gia tăng, nhập siêu của Việt Nam từ thị trường Trung Quốc 5 tháng đầu năm 2019 vẫn ở vị trí dẫn đầu với ước tính 16,1 tỷ USD, tăng 45,9% so với cùng kỳ 2018⁹.

Cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung và sự mất giá của đồng CNY chắc chắn sẽ ảnh hưởng lớn tới nền kinh tế thế giới, và tác động trực tiếp đến kinh tế Việt Nam. Do đó, Việt Nam cần phải lưu ý một số vấn đề sau:

Thứ nhất, hiện nay, về cơ bản, đồng VND vẫn đang được neo giá theo đồng USD. Do đó, Việt Nam có thể giảm giá VND đối với USD ở mức vừa phải và thấp hơn mức giảm giá đồng CNY so với đồng USD. Với đặc thù là một nước nhập khẩu nhiều nguyên liệu từ Trung Quốc để chế biến và xuất khẩu, việc điều chỉnh tỷ giá như vậy giúp các nhà nhập khẩu nguyên liệu có lợi từ thị trường Trung Quốc, đồng thời cũng giúp các nhà xuất khẩu sang thị trường Mỹ

gia tăng lợi nhuận. Trên cơ sở đó, Việt Nam có thể đồng thời tận dụng được cả hai thị trường lớn này để cải thiện tình trạng sản xuất và cán cân thương mại.

Thứ hai, hiện dự trữ ngoại hối của Việt Nam đã tăng lên mức kỷ lục khoảng 73 tỷ USD¹⁰, nhưng chỉ tương đương hơn 3 tháng nhập khẩu, bằng với mức khuyến nghị của IMF về lượng dự trữ ngoại hối tối thiểu một quốc gia cần nắm giữ. Do đó, Việt Nam vẫn cần tiếp tục tích lũy thêm dự trữ ngoại hối để đảm bảo khả năng hỗ trợ nhập khẩu khi VND giảm giá.

Thứ ba, một điểm nữa mà Việt Nam cần lưu ý trong điều hành chính sách tiền tệ là phải tránh không để Bộ Tài chính Mỹ đưa Việt Nam vào danh sách các “nước thao túng tiền tệ”. Vì nếu quốc gia nào bị liệt vào danh sách này, ngay lập tức sẽ bị Mỹ thực hiện các chế tài trừng phạt thương mại.

Hiện nay, Việt Nam đã vi phạm 2 trong 3 điều kiện để xem xét đưa vào danh sách “nước thao túng tiền tệ” của Mỹ, đó là:

Điều kiện thứ nhất, thặng dư thương mại hàng hóa với Mỹ vượt 20 tỷ USD. Hiện cán cân thương mại hàng hóa Việt Nam Hoa Kỳ trong năm 2018 đạt thặng dư gần 34,8 tỷ USD, bằng 73,2% trị giá xuất khẩu của Việt Nam sang thị trường Hoa Kỳ¹¹;

Điều kiện thứ hai, thặng dư tài khoản vãng lai vượt 2% GDP (trước đây là 3%). Theo đánh giá của WB, tính đến cuối năm 2018 thặng dư tài khoản vãng lai của Việt Nam vào khoảng 2,9% GDP¹²;

Điều kiện thứ ba, trong vòng 12 tháng, có sự can thiệp thường xuyên vào thị trường bằng cách mua ròng ngoại tệ và tổng mức mua vượt 2% GDP. Riêng điều kiện này, thì Việt Nam chưa vi phạm. Tuy nhiên, Bộ Tài chính Mỹ vẫn đưa Việt Nam vào danh sách các quốc gia “cần giám sát đặc biệt”.

Chính vì vậy, *Việt Nam cần theo dõi sát sao và có chính sách kịp thời để điều tiết các hoạt động trên thị trường tiền tệ sao cho không vi phạm vào các điều kiện mà Mỹ đặt ra đối với một nước được cho là thao túng tiền tệ*, trong thời gian tới.

Kết luận

Chiến tranh thương mại Mỹ -Trung leo thang chắc chắn sẽ có tác động đến nền kinh tế thế giới và Việt Nam. Về tổng thể, kinh tế Việt Nam được dự báo sẽ có nhiều cơ hội về thương mại và đầu tư trong ngắn hạn. Tuy nhiên, cuộc chiến này đối với Việt Nam là một “con dao hai lưỡi”, vừa có cơ hội nhưng cũng mang lại nhiều rủi ro cho Việt Nam.

Hiện nay, các quan hệ giữa Mỹ và Trung Quốc đang ở giai đoạn cạnh tranh và tồn tại các mâu thuẫn thương mại. Tuy nhiên, trong thời gian tới, các mâu thuẫn tiếp tục lan sang những vấn đề về công nghệ, thậm chí có thể bùng nổ những mâu thuẫn cả về chính trị và quân sự. Điều này cho thấy những động thái về địa chính trị và căng thẳng thương mại diễn biến rất khó lường, tính bất định và rủi ro ngày càng gia tăng trên thị trường tài chính - tiền tệ quốc tế.

Do đó, Việt Nam cần phải xây dựng các kịch bản linh hoạt và chủ động nhằm thích ứng với những biến động của môi trường quốc tế. Đồng thời, về trung và dài hạn, cần chú trọng, tăng cường khả năng chịu đựng và chống chọi của nền kinh tế đối với các cú sốc từ bên ngoài, đặc biệt là các cú sốc từ thị trường tài chính - tiền tệ quốc tế. Nếu Việt Nam có thể giảm thiểu được những tác động bất lợi từ thị trường tài chính và thị trường hàng hóa thế giới thì sẽ duy trì được ổn định kinh tế vĩ mô và tạo đà để tiếp tục cải cách trong nước, nhằm duy trì khả năng tăng trưởng bền vững ■

Chú thích:

1. <http://vneconomy.vn/kim-ngach-xuat-khau-sang-my-tang-toi-28-trong-5-thang-20190603131352783.htm>
2. <http://thoibaonganhang.vn/cang-thang-thuong-mai-tac-dong-the-nao-toi-viet-nam-87814.html>
3. <http://vneconomy.vn/lap-ky-luc-kim-ngach-xuat-nhap-khau-cua-viet-nam-dat-482-ty-usd-20181227153639261.htm>
4. <http://vneconomy.vn/nhung-diem-nhan-ve-thu-hut-dau-tu-nuoc-ngoai-trong-5-thang-2019-20190605151616603.htm>
5. <https://bizlive.vn/dia-oc/my-tang-thue-voi-hang-trung-quoc-phan-khuc-bat-dong-san-nao-se-huong-loi-3506251.html>
6. <https://vnexpress.net/kinh-doanh/ai-huong-loi-trong-cuoc-chien-thuong-mai-my-trung-3812174.html>
7. <http://cafef.vn/von-dau-tu-tu-trung-quoc-vaovietnam-tang-dot-bien-20190504134145193.chn>
8. <http://dhco.com.vn/tin-tuc/tin-tuc-su-kien-3/20-donh-nghiep-di-co-chuyen-gia-trong-nam-2013.html>
9. <https://bnews.vn/thuong-chien-my-trung-nguy-co-tham-hut-thuong-mai-voi-trung-quoc-co-gia-tang-/123863.html>
10. <http://vneconomy.vn/du-tru-ngoai-hoi-cua-vietnam-tiep-tuc-tang-ky-luc-20191105124642198.htm>
11. <https://www.customs.gov.vn/Lists/ThongKeHaiQuan/ViewData>
12. <https://vietnambiz.vn/thuong-chien-my-trung-tao-co-hoi-dac-biet-cho-thi-truong-bat-dong-san-20190516073627392.htm>